

Н.С. Ніколенко

ДИЛЕМА – ПОДІЛ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ
ЗА НАЯВНІСТЮ БОРГУ АБО
ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

Анотація. Ціллю даної статті є визначення сутності поділу спільного майна подружжя чи укладення шлюбного договору. Розглянуто основні способи вирішення сімейного спору про поділ спільного майна за допомогою укладення шлюбного договору.

Ключові слова: подружжя, сімейний кодекс, шлюбний договір, поділ майна.

Анотация. Целью данной статьи является определение сущности раздела совместного имущества супругов или же составление брачного договора. Рассмотрены основные способы решения семейного спора о разделе совместного имущества с помощью составления брачного договора. Согласно закону непосредственный раздел имущества супругов может производиться как во время брака, так и после его расторжения. Однако судебная практика свидетельствует, что добровольный порядок раздела имущества супругов редко имеет позитивный результат.

Ключевые слова: подружжя, семейный кодекс, шлюбний договір, поділ майна.

Abstract. The purpose of the given article was the definition of spousal property division or the drawing up of the marital contract. However much judicial practice testifies that the voluntarily order of section of property of the married couples has a positive result rarely.

According to the law an immediate spousal property division can take place both during marriage as well as after its dissolution. In this context the article examines the principles of how family disputes based on spousal property division can be resolved by drafting a marital contract.

Key words: marriage contract, marriage, Family Code, division of property.

Перед весіллям та після нього дуже часто виникають питання про спільне майно. Подружжя під час проживання у шлюбі та до поділу майна проходить кілька

етапів розвитку своїх стосунків з погляду права. Початок шлюбних стосунків, як правило, характеризується відсутністю спільного майна, отже, немає проблем з його використанням та поділом. Ці проблеми виникають здебільшого на стадії розірвання шлюбу або після його розірвання. Також ці проблеми виникають і тоді, коли шлюб не було зареєстровано і у процесі проживання чоловік та жінка придбали спільне майно і між ними постає питання про його поділ.

У випадку, коли подружжя не може домовитися про поділ майна, спір про його поділ вирішує суд на підставі позову одного із власників. Питання поділу майна в провадженні суду розглядається в порядку позовного провадження. Вирішуючи спори між подружжям про майно, необхідно насамперед встановити обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час його придбання. Для виключення цього непорозуміння потрібно ще до весілля скласти шлюбний договір і в подальшому за його допомогою вирішувати спірні питання життя, сім'ї і розподілу майна.

Шлюбний договір – за чи проти?

Шлюбний договір – це, перш за все, договір про вирішення спірних питань життя сім'ї, укладений між особами, які вступають у шлюб, або подружжям. Новацією сімейного кодексу України є положення про те, що шлюбний договір може бути укладений не тільки до одруження, як встановлювалось Кодексом про шлюб та сім'ю, а й під час шлюбу.

При поділі майна враховуються (у разі їх наявності) спільні борги подружжя, що виникли при укладенні подружжям договорів в інтересах сім'ї, зобов'язання повернути кредит та сплатити проценти банку, зобов'язання повернути гроші за договором позики тощо. Якщо подружжю належать майнові права (наприклад, право вимагати від третіх осіб повернення сум за договором позики), то вони також враховуються при розподілі майна між сторонами.

За шлюбним договором подружжю надається можливість урегулювати майнові відносини на свій розсуд. При цьому може визначатися статус дошлюбного, шлюбного майна подружжя та його поділ у разі розлучення. У державах, де «сім'ї загального права», функцію шлюбного договору виконує інститут довічної власності (траст).

Законодавство багатьох держав передбачає порядок укладення шлюбного договору. Зазвичай для нього обов'язковою є присутність обох сторін і нотаріальне посвідчення їхніх підписів (ст. 1410 Цивільного Кодексу Німеччини). Інколи допускається присутність представників сторін (ст. 1294 Цивільного кодексу Франції). У державах, де відсутній легальний режим майна, подружжя обов'язково укладає шлюбний контракт. Це набагато спрощує процедуру поділу майна.

Чому немає великого інтересу до таких договорів в Україні? Можливо менталітет наш такий. Певно, в нас переважають почуття над розумом – так велось від діда-прадіда. Наречені або подружжя, можливо, остерігаються образити почуття меркантильними вимогами.

Дискусійним у літературі є питання про правові підстави покладення відповідальності за спільний борг на того з подружжя, який брав участь в угоді, що

спричинила борг. Юристи тут схиляються до думки, що підставою для відповідальності одного з подружжя є його безпідставне збагачення, а тому він має відповідати в межах своєї частки в спільному майні подружжя. З таким обґрунтуванням важко погодитись, адже у того з подружжя, який не є стороною в угоді, що вчиняється іншим з подружжя, виникає право спільної власності на майно, одержане за такою угодою на підставі сімейного законодавства. Відповідно виникає обов'язок нести і переобтяження щодо набутого майна.

Враховуючи наведене вище, метою статті є з'ясування спрощення механізму поділу спільного майна подружжя, а також пошук альтернативних варіантів поділу цього майна в тих випадках, коли безпосередній поділ конкретних речей виявляється неможливим, або як уникнути цих питань за наявності шлюбного договору.

Процес вирішення питання про поділ подружжям спільно набутого майна завжди був і залишається тяжким і проблемним. Саме тому способи врегулювання майнових спорів подружжя при поділі їх спільного майна є актуальною проблемою, яка потребує детального ґрунтового наукового дослідження.

Поділ майна здійснюється з урахуванням вартості речей, які належать подружжю на праві спільної власності, а також розміру їх кредиторських вимог і боргових зобов'язань. При цьому, якщо поділ провадиться без розірвання шлюбу, він може стосуватися лише наявного майна. Дружина і чоловік не мають права ділити майно, яке вони набудуть у майбутньому. Умови такого поділу можуть бути визначені лише у шлюбному договорі.

Висновки. При вирішенні сімейного спору в суді щодо поділу спільного майна повинні доводитися не факти, з якими закон пов'язує спільність майна, а, навпаки, зацікавлена сторона зобов'язана підтвердити ті обставини, які виключають виникнення спільної власності на спірне майно, а крім того, ще виникає питання як саме поділити спільне майно, наприклад однокімнатну квартиру і автомобіль. Виникає дилема, як розділити це майно, якщо продати квартиру і автомобіль то на отримані гроші неможливо купити дві однокімнатні квартири для кожного із подружжя. Поділити квартиру на двох неможливо і продовжувати проживати обом колишнім подружжям, а автомобіль непригодний до проживання і таким чином рішенням суду у всякому разі буде не задоволений хтось із подружжя. Але за наявністю шлюбного договору поділ майна подружжя повинен здійснюватися з урахуванням трьох категорій об'єктів: речей, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності; кредиторських вимог подружжя (право вимоги за договором позики, купівлі-продажу тощо, коли подружжя виступає як кредитор і вправі вимагати повернення боргу, передачі речі тощо); боргових зобов'язань подружжя (зобов'язання, за якими подружжя виступає як боржник і зобов'язане повернути борг, повернути або передати річ тощо) та, звичайно, зважаючи на те, що зазначено у договорі.

Безпосередня процедура поділу майна подружжя відбувається в два етапи: по-перше, суд визначає розмір часток чоловіка та дружини в праві на майно; по-друге, здійснює поділ майна відповідно до встановлених часток. Пріоритетним способом поділу спільного майна подружжя є його поділ у натурі. Зокрема, такий спосіб

застосовується щодо подільних речей, які можна поділити без втрати їх цільового призначення. Окрім цього, у процесі поділу суди можуть одночасно застосовувати не один спосіб, а їх комбінацію: щодо одних видів майна застосовувати поділ у натурі, щодо інших - передачу одному із подружжя із зобов'язанням певної компенсації другому, а треті види речей розподілити між сторонами з урахуванням їх вартості. Врешті-решт, поділу підлягає лише те майно подружжя, яке було наявним на момент його поділу. Якщо ж поділ майна відбувається через деякий час після розірвання шлюбу, то спочатку має бути з'ясовано, яке майно належало їм до моменту розірвання, незалежно від того, збереглося воно до цього часу чи ні.

За наявністю шлюбного договору усі судові тяжби спрощуються, бо все оговорюється ще до моменту поділу та завіряється нотаріально.

Література

1. Сімейний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III;
2. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 39. – Ст. 383;
3. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 №20/5. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 березня 2004 р. за №283/8882 // Офіційний Вісник України. – 2004. – №10. – Ст. 639;
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 р.;
5. Антошкіна В. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності // Право України. – 2005. – №8. – С. 75-78;
6. Граве К.А. Имущественные отношения супругов. – М.: Госюриздат, 1960. – 117 с.;
7. Грічук О. Проблеми і перспективи правового регулювання майнових відносин фактичного подружжя в сімейному праві України // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №10. – С. 59-62;
8. Гриняк А. Спірні питання спільної власності подружжя за новим цивільним та сімейним законодавством України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – №6. – С. 65-68;
9. Іванов О. Сімейний кодекс України: проблеми застосування // Юридичний журнал. – 2004. – №7. – // <http://www.justinian.com.ua/%20article.php?id=1292>;
10. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є.О. Харитонова. – Х.: Одиссей, 2006. – 552 с.;
11. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2003. – 464 с.;
12. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково - практичний коментар. – К.: Ін Юре, 2003. – 523 с.;
13. Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.